

PRIJATELJSKA OMREŽJA MLADIH V ČASU MOBILNOSTI

49

FRIENDSHIP NETWORKS OF YOUNG
PEOPLE IN THE AGE OF MOBILITY

Lena Kregelj, univ. dipl. kom.

Na gmajni 16, 1000 Ljubljana

lena_kregelj@hotmail.com

POVZETEK

V članku se osredotočamo na analizo prijateljskih omrežij med mladimi v razmerah mobilnosti. Zanimalo nas je, kako se konstruirajo, vzdržujejo in spreminjajo prijateljska omrežja v procesu prehoda na mednarodni izmenjavi ter kakšno vlogo pri teh procesih igrajo nove tehnologije. Opiramo se na rezultate kvantitativne in kvalitativne raziskave na vzorcu 237 študentk in študentov, ki se vključujejo v povsem nov socialni krog v tujini. Rezultati raziskave kažejo, da trajnejša prijateljstva v razmerah mobilnosti ne izginjajo, spreminjajo pa se kvantiteta, načini komuniciranja in konteksti, v katerih nastajajo. Pomembne postajajo fluidne in začasne oblike prijateljstev, ki se zaradi svoje spremenljivosti bistveno bolje umeščajo v negotove življenjske poteke mobilnih mladih.

KLJUČNE BESEDE: *mladi, prijateljska omrežja, mednarodna izmenjava, nove tehnologije*

ABSTRACT

The article focuses on analysing friendship networks among young people in the context of mobility. We were interested in how friendship networks are established, maintained and how they change in the context of international exchanges as well as the role new technologies play in this process. We relied on the results of quantitative and qualitative studies of a sample of 237 students undergoing integration into a completely new social environment abroad. The results show that long-lasting friendships among young people in the age of mobility do not disappear, whereas the quantity, means of communication and the contexts in which friendships form do. Friendships which are fluid and temporary are becoming increasingly important because their variability makes them better suited to the uncertainty present in the life of mobile young people.

KEY WORDS: *young people, friendship networks, international exchange, new technologies*

UVOD

Sodobne teorije zagovarjajo tezo, da postajajo odnosi v pozni moderni fleksibilnejši in bolj začasni ter da so v primerjavi s preteklostjo vse manj podvrženi vnaprej določenim strukturam in vse bolj rezultat posameznikove odločitve (Bauman, 2002; Beck, 2001; Giddens, 2000; Illouz, 2010; Luhmann, 2011). Mladi v okviru mednarodnih izmenjav so tista skupina, ki jo najbolj zadevajo procesi fleksibilnosti, začasnosti in individuacije odnosov. Mednarodna študijska izmenjava lahko tem mladim pomeni vstopnico v varnejše načrtovanje prihodnosti, obenem pa od njih zahteva novo prilagoditev socialnemu okolju.

Predstavlja prostor vzpostavljanja in vzdrževanja prijateljskih omrežij, je poseben poudarek v analizi tudi na novih tehnologijah. V analizi smo se osredotočili na skupino mobilnih mladih, ki je nosilec sprememb na področju konstruiranja in vzdrževanja

socialnih omrežij v negotovih razmerah. Pri tem jim nove tehnologije omogočajo vzpostavljane in vzdrževanje planetarnih prijateljev ne glede na geografske in časovne omejitve.

Življenjski slog mobilnih mladih je vedno bolj zaznamovan s kontekstom „situacijskega življenja“, ko le-to ni več natančno načrtovano v smeri iz preteklosti v prihodnost, temveč odločitve sprejemamo sproti glede na situacije in kontekst, ki nas obdaja. V tradicionalni družbi so bili zaželeni čim hitrejša osamosvojitev mladih, vključitev na trg dela in ustvarjanje družine, danes pa se zaradi sprememb na vseh področjih življenja od mladih zahteva predvsem fleksibilnost. Obdobje prehodov v odraslost Arnett (2007) označi z izrazom „emerging adulthood“, ki ga razumemo kot obdobje mlade odraslosti. Zaznamovano je z raziskovanjem različnih identitetnih vlog, z nestabilnostjo in pogostimi spremembami na področju izobraževanja in iskanja karier ter z eksperimentiranjem na področju ljubezenskega življenja in v prijateljskih krogih.

Ker se je prehod iz mladosti v odraslost destandardiziral in dereguliral, so mladi v veliki meri odvisni od lastne iniciative in projektov, za katere menijo, da bi lahko zagotavljali varnejše načrtovanje prihodnosti. Predvsem mobilni mladi, ki se odločajo za študij v tujini, so posebna družbena skupina, ki na inovativne načine obvladuje prehode v odraslost. Zato so ti mladi nosilci novih znanj in veščin, s katerimi spretno umeščajo nove priložnosti in projekte v svoj fleksibilen svet.

PRIJATELJSKA OMREŽJA MOBILNIH MLADIH

V uresničevanju življenjskih projektov mladih igrajo ključno vlogo njihova socialna omrežja, ki pomenijo stalno zatočišče pred negotovimi vplivi okolja, lahko pomagajo pri načrtovanju poteka življenja, predstavljajo sidrišče, ki omogoča občutek vključenosti v socialno življenje, ali pa preprosto vir zabave. Vzdrževanje socialnega kroga mladih v mobilnih razmerah pa je zahteven projekt, saj je začetek izobraževanja (še posebej, če se to dogaja daleč od doma in primarne družine ter prijateljev) vsekakor zelo stresno obdobje. Zelo

pomembno pri tem je, na kakšne načine se mobilni posamezniki uspejo umestiti v nova socialna okolja.

Študija med kanadskimi študenti, ki so obiskovali 1. letnik univerze, je raziskovala, če se novemu šolskemu sistemu in načinu življenja bolje prilagodijo tisti študentje, ki v času študija stkejo različna nova poznanstva in prijateljstva. S študijo so ugotovili, da je odprtost do novih poznanstev pomemben dejavnik pri formiranju prijateljstev, prav tako pa so se študentje, ki so sklenili veliko novih poznanstev, bolje prilagodili življenju na univerzi (Buote idr., 2007).

Čeprav pri pojmu „prijateljstvo“ najprej pomislimo na trajnejše in medosebne vezi, pa obstaja veliko različnih vrst prijateljstev, ki so lahko prav tako pomembne v določenih situacijah. Bistveni elementi prijateljstva med mladimi še vedno ostajajo zaupanje, iskrenost, pomoč in druženje, kljub temu pa mladi med „prave prijatelje“ štejejo le peščico ljudi. Prijateljski odnosi so danes zahtevni, v njihovo oblikovanje in ohranjanje pa je potrebno vložiti precej časa in čustev (Ule, 2008). Raziskave tudi kažejo, da vedno več mladih zaupa predvsem staršem (Renner, Sedmak, Švab in Urek, 2006). Emocionalne vezi z družinskimi člani so bolj cenjena vrednota kot kadarkoli, saj predstavljajo zatočišče pred negotovimi vplivi okolja.

Pomen trajnejših medosebnih vezi med mladimi se ne zmanjšuje, se pa vsekakor spreminjajo načini vzpostavljanja in vzdrževanja prijateljstev ter konteksti, v katerih nastajajo. Ravno v času, ko življenjski svet mladih postaja vedno bolj mobilni, fluidni in fleksibilni, pomembno vlogo pri vzpostavljanju in vzdrževanju prijateljstev igrajo nove tehnologije, ki omogočajo možnosti ohranjanja stikov ne glede na večje geografske razdalje in učinkovitejše prilagajanje novemu socialnemu okolju.

POMEN NOVIH TEHNOLOGIJ V MOBILNIH RAZMERAH

Poleg preseganja geografske oddaljenosti predstavljajo nove tehnologije medij, s katerim mladi lažje premagajo svojo sramežljivost, se lahko bolj premišljeno predstavijo drugim posameznikom, vzdržujejo kontakte in se vključujejo v skupine, v katerih najdejo

posameznike s podobnimi interesi. Pri tem igrajo spletna socialna omrežja, med katerimi je pri mladih zelo popularen Facebook, nepogrešljivo vlogo v vzpostavljanju in vzdrževanju prijateljskih odnosov. Mladi so po podatkih iz leta 2009 največji uporabniki tovrstnih omrežij (Ellison, Lampe in Steinfield, 2009).

Mnenja teoretikov, ki proučujejo vpliv novih tehnologij in spletnih komunikacij na kakovost medosebnih vezi, so različna, v grobem pa se delijo na dva pola. Prvo skupino predstavljajo teorije, ki poudarjajo predvsem negativen vpliv tehnologij na posameznikove odnose. Nekatere med njimi priznavajo, da nove tehnologije lahko krepijo in širijo posameznikov socialni krog, vendar pa je potrebno pri tem biti pozoren tudi na kakovost socialnih mrež: „V zaprtih, individualiziranih in vsenavzočih komunikacijskih omrežjih lahko posameznik postane ujet v množico površinskih družbenih odnosov, ki hkrati ogrožajo njegovo širšo družbeno integracijo.“ (Fortunati, 2007, str. 34)

Po drugi strani nekatere teorije trdijo, da večina spletnih uporabnikov s pomočjo tehnologij povečuje intenzivnost vezi s prijatelji iz fizičnega prostora. Tovrstne tehnologije so namenjene v glavnem podpori interakcijam s posamezniki iz fizičnega prostora in nekoliko manj širjenju oz. vzpostavljanju novih stikov. Zato informacijsko-komunikacijske tehnologije ne morejo biti obravnavane ločeno od družbe, ampak kot njen sestavni del, saj je že sama tehnologija družbeni konstrukt (Lenarčič, 2007).

Predvsem generacija današnjih mladih odraslih je tista, ki je v najbolj ključnih letih socialnega razvoja odraščala skupaj z novimi tehnologijami, obenem pa je najbolj mobilna generacija mladih doslej. Študija, ki je temeljila na vzorcu 234 študentov in študentk, ki so bili obenem uporabniki Facebooka, je pokazala, da spletna socialna omrežja uporabnikom bistveno olajšajo vzpostavljanje večjega števila povezav, ki pa navadno ne prerastejo v trajnejša prijateljstva. Po drugi strani ta omrežja omogočajo mladim, da se povezujejo s svojimi prijatelji iz fizičnega prostora in na ta način okrepijo že obstoječe povezave. V študiji izstopa podatek, da se mladi na spletna socialna omrežja pogosto prijavijo iz povsem praktičnih razlogov, med katerimi igrata pomembno vlogo tudi dolgčas in radovednost (Pennington, 2009).

Tong, Van Der Heide in Langwell (2008, str. 537) pravijo, da so na Facebooku mogoča različna prijateljstva, med katerimi izstopata dve kategoriji. V prvo kategorijo sodijo prijatelji, ki jih poznamo zunaj spleta, med katerimi so tudi trajnejša prijateljstva; v drugi kategoriji pa so šibke vezi, ki so po eni strani lahko vir socialnega kapitala (prav tam), po drugi strani pa nekatere študije (Vanden Boogart v Tong idr., 2008, str. 537) navajajo, da je približno polovica uporabnikov Facebooka do takšnih povezav povsem ravnodušna ali pa se zaradi njih počuti celo odtujeno od svojih trajnejših prijateljev.

Spletna socialna omrežja najverjetneje ne povečujejo števila trajnejših odnosov med uporabniki teh omrežij, vsekakor pa pripomorejo k vzpostavitvi večjega števila šibkejših vezi, saj je ustvarjanje takšnih povezav enostavno in hitro (Valenzuela, Park in Kee, 2009). V povezavi z analizo spletnih socialnih omrežij se pogosto uporablja koncept socialnega kapitala, ki ga je razvil Bourdieu (2003). Vprašanje, ki si ga zastavljajo analitiki na tem področju, je predvsem, če spletne skupnosti omogočajo graditev socialnega kapitala, in če, katerega. Predvsem mladim v mobilnih razmerah so na voljo različne oblike kapitala, saj velja, da imajo posamezniki z večjim in bolj raznolikim socialnim omrežjem več socialnega kapitala kot tisti z manjšimi, bolj enoličnimi omrežji (Valenzuela idr., 2009, str. 877).

Raziskava na vzorcu 195 ameriških študentk in študentov, ki so šli študirat v tujino, kaže, da spletna socialna omrežja mladim v tujini omogočajo, da se povezujejo s skupnostmi iz domačega kraja, čeprav so geografsko oddaljeni, poleg tega pa jim omogočajo enostavnejšo in hitrejšo prilagoditev novemu socialnemu okolju. Takšna komunikacija daje študentkam in študentom občutek bližine, ki je zaradi oddaljenosti od domačega kraja izjemno pomemben (Lin, Peng, Kim, Kim in LaRose, 2011). Interakcija prek spleta lahko mladim v času študija v tujini omogoča komunikacijo, ki lahko izjemno dobro nadomešča komunikacijo v živo, ko ta ni mogoča. Po drugi strani pa lahko preveč intenzivno ostajanje v stiku z domačimi prijatelji in družino pomeni, da se posameznik ne vključuje uspešno v nov socialni krog, temveč išče oporo prek spleta.

Spletna socialna omrežja in tudi druge oblike interakcije prek spleta pripomorejo k boljši prilagoditvi novemu okolju in obenem

prispevajo k povečanju določene vrste socialnega kapitala, ki sestoji iz šibkih vezi, te pa služijo dostopu do različnih omrežij in razpršenih informacij. Al-Sharideh in Goe (1998, v Lin idr., 2011, str. 426) sta z analizo vzorca mobilnih študentov ugotovila, da povezovanje študentov z drugimi študenti v tujem okolju pozitivno vpliva na prilagoditev posameznika v kontekst tujega socialnega okolja. Utemeljila sta tudi, da se študenti, ki za interakcijo z novim socialnim okoljem uporabljajo spletna socialna omrežja, bolje prilagajajo novemu okolju.

NAMEN RAZISKAVE IN METODE DELA

V članku smo se osredotočili na analizo prijateljskih omrežij med mobilnimi mladimi, udeleženi v mednarodni študijski izmenjavi. Predpostavljamo, da gre za posebno populacijo mladih, ki zaradi svoje mobilnosti konstruira bolj fluidne, fleksibilne inčasne socialne odnose, pri čemer so ji v veliko pomoč nove tehnologije. Naša osrednja vprašanja so, kako ta skupina mladih vzpostavlja, vzdržuje in spreminja svoja prijateljska omrežja, ali je v mobilnih razmerah zanje lažje ali težje vzdrževati prijateljstva in kakšno vlogo pri tem igrajo nove tehnologije. Pri raziskovanju smo se osredotočili na temeljno tezo: zaradi konteksta mobilnosti in vpliva novih tehnologij so prijateljska omrežja med mladimi, vključenimi v mednarodno izmenjavo, fluidnejša, fleksibilnejša in manj trajna.

Temeljno uporabljeno analitično orodje je bila kvantitativna raziskava na vzorcu 237 študentov v času bivanja v tujini na mednarodni študijski izmenjavi. Za podrobnejši vpogled v problematiko pa smo kvantitativno raziskovanje dopolnili s kvalitativno raziskavo.

Kvantitativna raziskava je bila izvedena z metodo anketnega vprašalnika prek spleta v dveh različnih časovnih obdobjih: leta 2012 in leta 2015. Prvi raziskovalni sklop predstavlja študija na vzorcu mednarodnih študentov v času izmenjave v Brnu na Češkem, drugi sklop anketiranja pa smo izpeljali na vzorcu mednarodnih študentov, ki so v študijskem letu 2014/15 študirali v Ljubljani. Drugi sklop empiričnega dela tako predstavlja študija, izpeljana na vzorcu mednarodnih študentov, ki so šli študirat v Slovenijo in

so prav tako kot udeleženci prvega sklopa raziskave na pomembni točki življenjskega prehoda. Obe populaciji sodita v tisto generacijo mladih, ki so odrasli z internetom in so zato že od zgodnjega otroštva vajeni komunicirati in se socialno angažirati tudi na spletu.

Celoten vzorec sestavlja 40 % moških in 60 % žensk. Njihova povprečna starost je od 23 do 24 let (najmlajši udeleženec raziskave šteje 18 let, najstarejši pa 27).

Strukturirano in standardizirano spletno anketo smo v teh dveh obdobjih objavili prek spletnega sistema za objavo spletnih anket 1KA. Udeleženci in udeleženke raziskave so na večji del vprašanj odgovarjali s pomočjo petstopenske ocenjevalne lestvice. Oba vprašalnika sta bila sestavljena v angleškem jeziku, saj je šlo v obeh primerih za vzorec mednarodnih študentov in študentk.

V nadaljnjem raziskovanju smo rezultate kvantitativne raziskave obravnavali s pomočjo fokusne skupine s tremi udeleženci kvantitativne raziskave, ki so v drugem sklopu raziskave privolili v nadaljnje sodelovanje. S to metodo smo razkrili specifične, ki so v kvantitativnem delu raziskovanja ostale prikrite zaradi velikega števila enot. Četrty sklop raziskovanja predstavlja pet študij primera v obliki esejev, ki so jih v elektronski verziji poslali udeleženci in udeleženke.

Kvantitativni podatki so bili obdelani s statističnim programom za obdelavo podatkov SPSS. Glede na to, da je vzorec specifičen in nereprezentativen, prikazujemo kvantitativne podatke v osnovni agregatni obliki na nivoju deskriptivne statistike, prikazani pa so v strukturnih tabelah z absolutnimi in relativnimi frekvenca. Odgovore v fokusni skupini smo posneli in naredili transkripte, nato pa podatke fokusne skupine in študij primera analizirali in interpretirali po postopkih kvalitativne analize: delom besedila smo pripisali kode, te pa nato združili v vsebinske kategorije, iz katerih smo izluščili vidne strukture in osnovne vzorce problematike.

Podatke, zbrane v kvantitativni raziskavi, smo razvrstili glede na tematske sklope vprašanj in jih grafično prikazali z odstotki. Kvalitativne podatke smo vsebinsko razdelili v sklope in jih prikazali s frekvenca, kjer je bilo to mogoče, sicer pa smo izpostavili posamezne primere (izjave udeleženih), kjer je bilo to smiselno.

IZSLEDKI

MOBILNI MLADI IN NAČRTOVANJE POTEKA ŽIVLJENJA

Mladi, udeleženi v mednarodni izmenjavi, predstavljajo tisto družbeno skupino, ki se je zaradi interesa po novih znanjih, izkušnjah, izobraževalnih priložnostih in osebni samouresnitvi pripravljena do določene mere odpovedati varnim in trajnejšim odnosom, ki so jih zgradili v domačem okolju. Po drugi strani so mobilni mladi tudi tisti, ki z mreženjem in pridobivanjem novih poznanstev ustvarjajo povsem nove socialne kroge, ki jim v prihodnosti lahko koristijo kot popotnica na karierni poti.

Iz kvantitativne analize podatkov smo razbrali, da kar 74 % udeleženi meni, da je za njihovo kariero zelo pomembno poznavanje širokega in razpršenega kroga ljudi. Mladi, udeleženi v izmenjavi, vsekakor visoko cenijo široko mrežo poznanstev, ki jim lahko koristi v prihodnosti, vseeno pa glede pomembnosti bolj cenijo manjši krog prijateljev v primerjavi z bolj površnimi stiki. 64 % udeleženi meni, da je pomembneje imeti peščico „pravih“ prijateljev kot pa široko razpršen krog poznanstev.

Drugače je, ko gre za načrtovanje kariernih poti – v tem primeru mednarodni stiki po mnenju udeleženi v raziskavi igrajo veliko vlogo. Več kot polovica (58 %) udeleženi v kvantitativni raziskavi meni, da jim lahko stiki iz študijske izmenjave koristijo pri gradnji kariere. Za zagotavljanje uspešne kariernih poti je danes vedno bolj pomembna izpostavljenost čim bolj raznolikim priložnostim, potovanjem in novim poznanstvom. V določeni meri se takšne spremembe v miselnosti mladih dogajajo tudi zaradi vedno bolj negotovih življenjskih prehodov (prekarne zaposlitve za določen čas, vedno večje zahteve delodajalcev, visoka stopnja brezposelnosti), kar pomeni, da se mladi v vedno večji meri osredotočajo v gradnjo stabilne prihodnosti na kariernem področju.

Kvalitativna analiza je pokazala, da je odločitev mladih za udeležbo v študijski izmenjavi povezana predvsem z naslednjimi željami in cilji:

- izmenjava kot nova izkušnja (raznolikost, želja po spremembah, spoznavanje različnih kultur, ljudi in jezikov): tako je odgovorilo sedem udeležениh (od skupno osmih v kvalitativnem delu raziskave);
- nove izobraževalne priložnosti omenjajo trije udeleženi;
- preizkušanje svoje samostojnosti in neodvisnosti (trije udeleženi);
- pri iskanju poznanstva in razvita mreža kontaktov lahko pomagajo službe, pri selitvi, potovanjih ali pri nadaljnjem študiju: pomembnost mreženja navaja 7 udeležениh;
- izgradnja osebnosti, oblikovanje identitetnih stilov in raziskovanje svojih želja: to omenjata dva udeležena.

Sklop zgornjih petih skupin podatkov smo v kvalitativnem delu preverjali z naslednjimi vprašanji v fokusni skupini in študijah primera: Kakšna je vaša izkušnja izmenjave doslej? Kako se počutite na izmenjavi? Ste imeli doslej kakšno zelo dobro ali slabo izkušnjo? Ali je bila vaša odločitev za študij v tujini prava? Zakaj? Imate kakšne dvome v zvezi s tem? Kakšne? Kaj je bil vaš temeljni razlog za udeležbo v izmenjavi? V kakšnem smislu je izmenjava dobra za vas, vaše življenje in kariero?

Udeleženi v raziskavi v ospredje pogosto postavljajo pridobivanje novih izkušenj, pri čemer nekateri poudarjajo, da je to projekt, ki so ga preprosto morali narediti in izkusiti. Privlači jih misel, da gre za nekaj novega, še neraziskanega, kar lahko pomeni korenito spremembo v njihovih življenjih. Udeleženec fokusne skupine je povedal, da bo z mednarodno izmenjavo pridobil nove izkušnje: „Izmenjava je vznemirljiva, dogaja se ogromno novih stvari. Prepričan sem, da bom pridobil nove, zanimive izkušnje“.

MLADI V RAZMERAH MOBILNOSTI IN PRIJATELJSKA OMREŽJA

Iz kvalitativne analize smo razbrali, da mobilni mladi svoja socialna omrežja in prijateljske odnose vidijo precej kompleksno ter jih delijo na različne vrste medosebnih odnosov in stikov glede na situacijo, v kateri so se trenutno znašli. Vprašanja v kvalitativnem delu

raziskave, ki so obravnavala socialne mreže mladih, so bila zastavljena na naslednji način: Ste bili žalostni, ko ste morali zapustiti domače okolje, starše, sorodnike in prijatelje? Prosimo, opišite te občutke. Ali ste se od koga še posebej pozorno poslovili? Ste imeli poslovilno zabavo? Kaj je po vašem mnenju najpomembnejše za „pravo prijateljstvo“? Kaj menite o očesnem kontaktu v primerjavi s komuniciranjem prek interneta? Katere in koliko ljudi štejete med svoje „prave prijatelje“? Ali so trenutno tu z vami na izmenjavi ali doma? Ali lahko opišete odnos s svojim najboljšim prijateljem? Ali menite, da je prijateljski odnos odvisen od geografske razdalje? Kako? Kaj pa novi prijatelji na izmenjavi – jih je veliko ali le nekaj? O čem se lahko pogovarjate z njimi? Ali menite, da z njimi le preživljate svoj prosti čas in se zabavate, ali gre za resnično zaupanje? Ali bi se v težavah lahko obrnili na koga od svojih prijateljev na izmenjavi? V katerih primerih bi poklicali družinskega člana ali prijatelja od doma? Ali traja dolgo, da nekomu zaupate? Ali imate na izmenjavi ali pa doma fanta/punco? In če, ali svojemu/-i partnerju/-ki zaupate bolj kot prijateljem? Ali lahko za katerega od svojih prijateljskih odnosov rečete, da bo trajal dolgo časa? Kako to veste?

Poleg trajnejših oblik prijateljstev mladi na izmenjavi vzpostavljajo in ohranjajo tudi druge oblike socialnih mrež, ki se zdijo prav tako pomembne in včasih nujno potrebne. Že samo poznavanje širokega kroga ljudi, ki pa ne vključuje nujno trajnejših prijateljstev, pri mobilnih mladih igra ključno vlogo: „Več ljudi kot poznaš, večja je možnost, da ti bodo pomagali v življenju. Lahko ti dajo tisti občutek, motivacijo, da se potrudiš za stvari. Erasmus in vsi ti ljudje tukaj ... Ni nujno, da jih poznaš v globino, je pa super poznati toliko ljudi“.

Iz kvantitativne analize smo razbrali, da je bilo kar 90 % udeleženi v raziskavi navdušeni nad spoznavanjem novih ljudi že od pričetka študija v tujini. Po drugi strani je mlade kljub odprtosti do novih poznanstev do določene mere tudi strah pred tem, kako se bodo znašli v tujini in če bodo nova poznanstva ustrezala njihovim pričakovanjem. Podatki iz anketne analize kažejo: s trditvijo „*Ko sem prišel/-la v Brno/Ljubljano, me je bilo strah spoznavanja novih ljudi.*“ se ni strinjalo le slabih 80 % odstotkov anketiranih, medtem ko jih je 10 % iskreno priznalo, da jih je bilo menjave socialnega okolja strah.

S trditvijo „*Takoj sem se pučutil/-a sprejetega/-o s strani Erasmus študentov.*“ se je strinjalo kar 78 % udeležениh, kar kaže, da se mladi brez večjih težav spoznavajo in družijo, saj so to ljudje, ki z njimi „sedijo v istem čolnu“. V tujini so namreč iz podobnih razlogov, povezuje jih tudi želja po novih poznanstvih in skupnem druženju na dogodkih ter podobni študijski interesi. Prijateljstva, ki so nastala na podlagi skupne situacije, lahko mobilnim mladim veliko pomenijo zaradi druženja, skupnih aktivnosti, izmenjevanja študijskih zadev ter zaradi drugačnih in zanimivih pogledov na svet, ki jih doslej še niso poznali. Včasih se v sklopu takšnih druženj vzpostavi pristno polje zaupnosti, specifično za situacije, ki je skupna ožjemu krogu ljudi. Takšna prijateljstva pa se lahko nadaljujejo tudi kasneje v življenju.

Udeleženka fokusne skupine omenja, da je z nekaterimi prijatelji s študijske izmenjave še vedno v stikih. Iz opisa je razvidno, da jo je v zvezi z novimi poznanstvi navdušil predvsem občutek raznolikosti druženja: „*Spoznala sem veliko posebnih ljudi, izpostavim jih lahko kar nekaj. Eden izmed njih je Makedonec, ki je bil moj najboljši prijatelj, še vedno pa je moja najljubša oseba iz obdobja Erasmus. Z njim sem še vedno v rednih stikih. Nikoli ne bom pozabila tudi ruske sostanovalk - bila sem zelo žalostna, ko je odšla - in poljskega prijatelja, ki je moje Erasmus obdobje popestril na drugačen, umetniški način.*“

Analiza podatkov kaže tudi, da pri vzpostavljanju pristnih prijateljskih vezi čas ne igra velike vloge. Ker smo anketiranje izpekljali v prvih nekaj mesecih mednarodne izmenjave, podatki prikazujejo oceno prijateljskih mrež, vzpostavljenih v krajšem časovnem obdobju. S trditvijo „*V prvih tednih na izmenjavi sem spoznal/-a osebo, ki mi je sedaj zelo blizu.*“ se je strinjalo kar 66 % udeležениh, podoben podatek pa lahko razberemo tudi iz ocene trditve „*Tukaj sem spoznal/-a nekaj pravih prijateljev.*“ Kar 59 % anketiranih se je s trditvijo strinjalo, kar kaže na to, da mladi lahko v izjemno kratkem času nova poznanstva razumejo kot „prava prijateljstva“.

Kljub dvomu, da se bodo takšna prijateljstva ohranila v daljšem časovnem obdobju, v času študijske izmenjave služijo specifičnemu pomenu in so nepogrešljiva. Ker danes posamezniki ne živijo več v tesno povezanih stalnih skupnostih, temveč v bolj razpršenih, šibko spletenih mrežah, ki se nenehno spreminjajo, morajo mobilni mladi

vzdrževati raznolike vezi, če želijo pridobiti različne vrste podpore in druženja. Te so lahko med seboj tudi geografsko oddaljene ali pa se vzpostavljajo v različnih in nepredvidljivih kontekstih. Kvantitativna analiza kaže, da se dobrih 50 % udeleženi v anketi ne strinja s trditvijo „*Mislim, da bom doma pozabil/-a na večino ljudi, ki sem jih spoznal/-a tukaj.*“ Študije primera celo kažejo, da so nekateri posamezniki ohranili mednarodna prijateljstva še po nekaj letih, ko so se vrnil s študijske izmenjave.

Prepričljiv je tudi podatek, ki kaže, da posamezniki na mednarodni izmenjavi od svojih vrstnikov in študijskih kolegov v tujini večinoma prejemajo dovolj socialne opore. S trditvijo „*Tukaj poznam ljudi, ki mi lahko pomagajo glede vsega.*“ se je strinjalo dobrih 70 % udeleženi. Na podlagi odgovorov lahko sklepamo, da se mladi v krogu novih prijateljev počutijo sprejete in jih lahko zaprosijo za pomoč. Udeleženka fokusne skupine z navdušenjem pravi, da svojim novim prijateljem izjemno zaupa ter da ima očitno srečo, da je srečala prave ljudi: „*Z njimi se počutim podobno kot s svojimi domačimi prijatelji. Če bom imela problem, mi bodo moji novi prijatelji pomagali. Se mi zdi, da so skoraj vsi Erasmus študentje taki. Je pa drugače, ker je to druženje le začasno in ne večno.*“

Po drugi strani je iz analize mogoče razbrati, da anketirani občasno pogrešajo domače prijatelje. V anketi se je s trditvijo „*Pogrešam pravega prijatelja.*“ strinjalo 54 % udeleženi, le 20 % pa se z njo ni strinjalo. Dobrih 50 % udeležni se strinja tudi s trditvijo „*Moji pravi prijatelji so doma.*“ Kljub množici novih poznanstev so trajnejša prijateljstva v največji meri tista, ki izhajajo iz domačega vrstniškega kroga, saj si posameznik z njimi deli tudi več skupnih izkušenj. Nove tehnologije omogočajo komunikacijo na daljavo z domačimi, obenem pa so sredstvo za konstruiranje in vzdrževanje novega kroga prijateljev.

MOBILNI MLADI IN VLOGA NOVIH TEHNOLOGIJ

Mladi so tista skupina populacije, ki je najbolj v stiku z vsemi tehnološkimi novostmi, obenem pa so mladi prvi odraščali z internetom in si življenje brez posredovanega komuniciranja po eni strani težko predstavljajo, po drugi strani pa se še spominjajo časov, ko

interneta še ni bilo: „*Lahko si predstavljam življenje brez novih tehnologij, saj sem odrasel v manj modernem okolju, kjer je bil internet na klicni dostop vse, kar smo imeli. Zdaj bi bilo življenje brez pametnega telefona čudno, ampak mislim, da bi preživel*“.

Stališča mladih o komunikaciji prek spleta in o spletnih socialnih omrežjih smo preverjali z naslednjimi vprašanji v kvalitativnem delu raziskave: Kako bi opisali komunikacijo prek interneta? Ali osebo enako „začutite“, kot če bi z njo govorili v živo? Ali nove tehnologije zdaj, ko ste v tujini, uporabljate pogosteje? Jih vidite kot uporabne? Zakaj? Ali menite, da bi uspeli imeti enako socialno mrežo tudi brez možnosti za komuniciranje prek spleta? Bi imeli enako število prijateljev? Ali vas je kdo od domačih prišel obiskat? Kakšno je bilo srečanje – drugačno kot komunikacija prek spleta? Ali si predstavljate življenje brez novih tehnologij? Kakšno bi bilo? V katerem smislu so po vašem mnenju nove tehnologije koristne in v katerem škodljive? Kakšno je vaše mnenje o Facebooku? So vsi vaši prijatelji na Facebooku? V katerem smislu je Facebook koristen in v katerem škodljiv? Za kaj največ uporabljate Facebook? Kako je videti vaša komunikacija prek Facebooka – je drugačna kot sicer? Katere ljudi sprejmete v svoje omrežje Facebook? Imate kakšno pravilo v zvezi s tem? Ali menite, da vam ti kontakti lahko kdaj pridejo prav? Za kaj?

Udeleženci raziskave pravijo, da so v času mednarodne izmenjave veliko intenzivneje uporabljali Facebook zaradi organiziranja srečanj in ostajanja v kontaktu z ostalimi kolegi z izmenjave: „*V času Erasmusa sem Facebook uporabljal največ, kasneje pa sem ga uporabljal pogosteje kot prej, da sem ostal v stikih z mednarodnimi prijatelji*“.

Udeleženci kvantitativne raziskave so si pri prvi trditvi „*Brez Facebooka ne bi bil/-a tako na tekočem z dogodki, kot sem*.“ zelo enotni: s trditvijo se strinja kar 89 % anketiranih. Facebook je torej izjemno uporaben medij za informiranje o dogodkih, ki se odvijajo v živo, obenem pa pomaga mobilnim mladim, da si lažje organizirajo družabno življenje. Informacije, ki bi jih v obdobju pred vzponom novih tehnologij izvedeli z druženjem v živo, so zdaj na voljo v dostopnejši obliki z enim klikom miške. Tudi s trditvijo „*Če ne bi klepetal/-a z Erasmus prijatelji na Facebooku, bi se počutil/-a, kot da nisem na tekočem s stvarmi, ki se dogajajo okoli mene*.“ se strinja kar

56 % udeleženi. Anketiranim Facebook nudi tudi občutek povezanosti z ljudmi z izmenjave. 80 % udeleženi se strinja s trditvijo „Facebook mi daje občutek povezanosti z ljudmi iz Erasmosa.“, kar kaže veliko željo po pripadanju skupnosti, predvsem če gre za nov krog ljudi, v katerega se mladi želijo vključiti.

Kljub uporabnosti spletnega socialnega omrežja Facebook pa mladi, udeleženi v mednarodni izmenjavi, večinoma ne verjamejo samopredstavitvam v profilih na omrežju Facebook. S trditvijo „Facebook ne kaže realne predstave o ljudeh.“ se strinja več kot polovica udeleženi (60 %). Kljub temu da Facebook predstavlja medij, s katerim je vzpostavljanje prijateljstev lažje, se večina zaveda, da je samopredstavitvev na omrežju lahko precej drugačna kot v realnosti. Videti je, da posamezniki samopredstavitvam na spletu ne verjamejo popolnoma in predvsem ne zaupajo nizu izbranih podatkov posameznika, ki se na spletu lahko predstavi v kakršnikoli luči. Kljub temu so vsi intenzivni uporabniki omrežja.

Dobrih 60 % udeleženi trdi, da Facebook v večji meri kot v domačem okolju uporabljajo v času izmenjave. Spletna socialna omrežja v mobilnih razmerah služijo kot neke vrste sredstvo za vzpostavljanje novih odnosov, za poizvedovanje o dogodkih in za komunikacijo v novem okolju, kjer ni prijateljev, ki so ostali v domačem kraju. Po drugi strani 60 % anketiranih trdi, da bi bil njihov socialni krog enako raznolik in kakovosten tudi brez uporabe spletnih socialnih omrežij; večina mladih namreč uporablja spletna socialna omrežja iz uporabnih razlogov, kljub temu pa postavlja jasno ločnico med trajnejšimi prijateljstvi in ostalimi poznanstvi.

S trditvijo „Vsi moji Erasmus prijatelji so na Facebooku.“ se strinja skoraj 70 % anketiranih, kar kaže na številčnost uporabe omrežja v okviru mednarodne izmenjave. Udeleženci fokusne skupine in študij primera pravijo, da je večina njihovih prijateljev iz realnega sveta tudi njihovih prijateljev na Facebooku. Katere ljudi sprejmejo v svoj krog prijateljstev, je odvisno od tega, ali jih poznajo: „Prvo pravilo je, da osebo poznam v živo. In če se je do zdaj zgodilo samo eno srečanje, osebe morda tudi ne dodam“.

Pri trditvi „Facebook ne pripomore k vzpostavljanju pravih prijateljstev.“ anketirani ostajajo večinoma nevtralnega mnenja. Prijateljstva, ki se vzpostavijo preko Facebooka, so lahko trajna, če

med posamezniki obstajajo skupni interesi, zanimanja in skupno preživljanje časa. Včasih se prijateljstvo lahko začne na spletu in se nadaljuje s srečanjem v živo, prav tako pa lahko omrežje Facebook pomaga pri vzpostavitvi prvega kontakta, ki je v realnosti pogosto bolj težavna in zahteva nekoliko več poguma. Mladi v večini primerov (70 %) tudi menijo, da čas, ki ga preživijo na spletu, ne vpliva na kvantiteto druženja v živo. Glede trditve *„Včasih se sprašujem, zakaj preživim toliko časa on-line, ko pa bi se z ljudmi lahko družil/-a v živo.“* so anketirani pretežno nevtralnega mnenja, čeprav je zaznati nekoliko večji odstotek anketiranih, ki se s trditvijo strinjajo.

Opaziti je mogoče, da je internet za mobilne mlade tudi medij, ki omogoča stalno socialno navzočnosti in obenem osamljenost, pri tem pa gre za vedno večjo željo po pozornosti, ki ostaja nepotešena. Kljub nenehni on-line prisotnosti mladi pogosto omenjajo, da se počutijo osamljene, če ne zmorejo v vsakem trenutku vzpostaviti stika s svojim on-line prijatelji. Nekateri po drugi strani menijo, da so nove tehnologije sicer dobrodošel medij pri vzdrževanju stikov, vseeno pa bi se brez njih popolnoma dobro znašli in obdržali le tista trajnejša prijateljstva, ki nekaj štejejo: *„No, ne bi imel toliko 'tako imenovanih' prijateljev ... takšnih, ki jih ne poznam tako dobro. Vsi smo prijatelji na nek način, ampak nismo pravi prijatelji“*.

Udeleženka fokusne skupine pri sebi opaža občutek, da enostavno mora biti v kontaktu z drugimi, ker se ves čas nekaj dogaja. Ravno zato, ker se boji, da bi bila sicer osamljena, veliko časa prebije na spletu in komunicira s kolegi z izmenjave: *„Včasih se počutim osamljeno ... Ni tako, kot vsi mislijo, da če si v Erasmusu, se vedno nekaj dogaja. No, saj se, ampak nimam občutka, da je to moj dom. In ko sem sama, se kar malo dolgočasim in razmišljam, kaj bi“*.

Mobilni mladi postavljajo jasno ločnico med prijateljstvi, ki so zanje pomembna (ta bi se obdržala z ali brez uporabe novih tehnologij), in med tistimi, ki sodijo v krog znanstev ali daljnih, že nekoliko pozabljenih prijateljstev iz sosedstva ali šole. Iz kvantitativne in kvalitativne analize je tako mogoče zaznati tri temeljne ideje, ki so glede razumevanja spletnega omrežja Facebook skupne mobilnim mladim:

1. Mobilni mladi imajo o spletnem socialnem omrežju Facebook jasno in izdelano predstavo; zavedajo se njegovih uporabnih vidikov, pomanjkljivosti in morebitnih škodljivih učinkov.
2. Omrežje Facebook je zanje redko medij vzpostavljanja trajnejših prijateljstev, če se le-ta niso začela že v fizičnem prostoru, v večini primerov pa služi kot medij vzdrževanja že obstoječih prijateljstev iz resničnega življenja.
3. Kljub pretežno slabemu mnenju o omrežju Facebook so mobilni mladi njegovi intenzivni uporabniki predvsem zaradi želje po povezovanju v skupnosti, iz radovednosti, želje po zabavi in potrebe po samopromociji.

Komunikacija, vzpostavljanje in vzdrževanje prijateljstev na Facebooku mobilnim mladim v večini primerov predstavljajo le sredstva, s katerimi ohranjajo svoja prijateljska omrežja, preverjajo karakteristike posameznikov, ki so jih spoznali v fizičnem prostoru, poleg tega pa služijo kot način vključevanja v virtualne skupine, ki se pogosto srečujejo tudi v realnosti. Tako se spletno socialno omrežje Facebook kaže kot medij, ki služi kot posrednik med različnimi posamezniki, ne moremo pa trditi, da negativno vpliva na kakovost in trajnost prijateljskih odnosov. Ko gre za trajnejše vezi, omrežje Facebook pravzaprav pripomore k ohranjanju stikov, ki so geografsko oddaljeni; brez posredovanja novih tehnologij bi se takšna omrežja težko ohranila ali pa bi dokončno razpadla, zato v življenjskem svetu mobilnih mladih igrajo ključno in nepogrešljivo vlogo.

SKLEP

Osrednja teza raziskave, obravnavane v prispevku, je bila izpeljana glede na pretekle raziskave in teoretska izhodišča na področju medosebnih odnosov med mladimi, omenjenih v uvodu. Raziskave kažejo, da se zaradi vpliva poznomodernih procesov odnosi pluralizirajo in fleksibilizirajo ter vedno bolj postajajo stvar osebne preference; zato tudi na področju prijateljskih odnosov obstaja veliko različnih vrst prijateljstev, ki so lahko enakovredno pomembna v

določenih situacijah (Bauman, 2002; Beck, 2001; Giddens, 2000; Pahl in Spencer, 2006). V raziskavi smo zajeli specifično ciljno skupino mobilnih mladih, ki študira v tujini, zanje pa lahko trdimo, da so tista družbena skupina, ki jo najbolj zadevajo procesi fleksibilnosti, začasnosti in individuacije odnosov. Obravnavali smo skupino mladih, ki so jim omogočeni študij v tujini, dostop do različnih znanj, vključevanje v druge kulture in povezovanje v raznolike prijateljske mreže. Ne moremo trditi, da dognanja empirične raziskave veljajo za celotno populacijo mladih, lahko pa nam kontekst mobilnosti poda vpogled v to, kakšni verjetno bodo trendi na področju prijateljskih odnosov med mladimi, ki v skladu s procesi fleksibilizacije in defragmentacije poteka življenja postajajo vse bolj dovzetni za grajenje raznolikih mrež poznanstev in selitve v tujino. Mobilni mladi so tista družbena skupina, ki konstruira raznolike in večplastne prijateljske mreže ter je nosilec novih znanj na področju prijateljstva. Glede na izsledke raziskave vsekakor lahko potrdimo prvotno domnevo, da mobilni mladi zaradi prebivanja v tujem okolju (in obenem možnosti uporabe novih tehnologij) vzpostavljajo manj trajna, fleksibilnejša in bolj fluidna prijateljstva, kljub temu pa trajnejše vezi, ki so jih dlje časa gradili v domačem okolju, nikakor ne izgubljajo pomena; pravzaprav nasprotno: mobilnim mladim pomenijo varno zatočišče in socialno okolje, kamor se vedno lahko vračajo.

Dognanja empirične raziskave sledijo pomembnejšim sodobnim teorijam na področju prijateljstva. Ker prijateljstvo med mladimi v razmerah mobilnosti postaja vedno bolj večplastno in se manifestira predvsem na podlagi osebne izbire ter danih možnosti in kontekstov, se bistveno spreminjajo tudi načini vzpostavljanja in vzdrževanja prijateljstev ter načini komuniciranja med udeleženiimi v odnosu. Gre za pojav številnih oblik prijateljstva, ki dopolnjujejo trajnejše oblike prijateljstev in posameznikom omogočajo vzpostavljanje in spreminjanje prijateljskih omrežij glede na situacijo, v kateri se trenutno nahajajo. Ravno zaradi svoje hipnosti, bežnosti in nedorečenosti se takšna omrežja v določenih življenjskih situacijah odlično umeščajo v potek življenj mobilnih mladih.

Prvo skupino predstavljajo prijateljstva, ki jih sodobne definicije opredeljujejo kot „prava prijateljstva“, zanje pa je značilen

zaupen, trajen in intimen odnos. Definiramo jih lahko kot idealnotipska prijateljstva, ki so med udeleženi v raziskavi umeščena na vrh vrednot. Po pričakovanjih mobilnih mladih naj bi „pravo prijateljstvo“ obsegalo naslednje elemente: znati si vzeti čas en za drugega, biti skupaj v slabem in dobrem, zaupanje, želja biti eden drugemu dober prijatelj, trajnost oz. skupna zgodovina, skupno odkrivanje novih stvari in situacij, pogosta komunikacija, iskrenost, zanesljivost, nesebičnost, pripravljenost priskočiti na pomoč, potrpljenje, vzajemno sprejemanje, sposobnost biti „ti“ v prijateljskem odnosu, sposobnost poslušanja in sposobnost spraviti eden drugega v dobro voljo. Niz predstav o „pravem prijateljstvu“ je dolg in kompleksen ter spominja na nikoli uresničen projekt.

V oblikovanje „pravega prijateljstva“ je danes potrebno vložiti precej časa, truda in čustev, zato je to precej zahteven projekt. V svojih pričakovanjih in željah v zvezi s prijateljskimi odnosi pa mobilni mladi ostajajo realni. Zavedajo se, da imajo idealno predstavo o prijateljstvih, zato so zadovoljni s peščico trajnejših odnosov, ki so v tem trenutku geografsko oddaljeni. V tem kontekstu komunikacija prek spleta predstavlja pogost način vzdrževanja stikov s posamezniki pomembnimi prijatelji. Ti (poleg družinskih članov) predstavljajo prvi in včasih edini vir emocionalne opore v primeru težav. Obenem zagotavljajo občutek, da se mlad posameznik vedno lahko vrne v varno okolje ljudi, ki jim zaupa.

Izjemno pomembne postajajo tudi druge oblike prijateljstev; te so bolj bežne, hipne, nedorečene in odvisne od specifične situacije. Ravno zato se dobro umeščajo v sodobni potek življenja. Takšna prijateljstva so tista, ki so nastala na podlagi skupne situacije, kot je mednarodna izmenjava. Mladim v okviru izmenjave takšna prijateljstva pomenijo veliko zaradi izkušnje „sedenja v istem čolnu“, obenem pa povezujejo različne posameznike zaradi skupnih okoliščin, zanimanj, aktivnosti, geografske lokacije, izmenjave študijskih zadev ali zaradi kulturne raznolikosti. Tovrstna prijateljstva so časovno omejena, se pa lahko med pripadniki takšnih skupin vzpostavi pristno polje zaupnosti. Ta prijateljstva so lahko v času trajanja skupnega druženja celo pomembnejša od drugih, kompleksnejših prijateljstev, ker se odvijajo v neposredni bližini in dajejo občutek pripadnosti isti situaciji. Pogosto se vzpostavijo še pred

pričetkom mednarodne izmenjave, in sicer prek posredovanega komuniciranja v različnih virtualnih skupnostih (skupine na Facebooku združujejo posameznike in posameznice, ki odhajajo študirat istočasno v isti kraj), s komunikacijo prek spleta pa se lahko vzdržujejo še leta in leta po končani izmenjavi.

Za mobilne mlade je nepogrešljiva tudi tretja kategorija prijateljev, ki predstavlja širši in bolj razpršen krog ljudi. Ta je vir gradnje socialnega kapitala, sestavlja pa jo mreža poznanstev v sklopu študija, karierne poti ali zaposlitve. V to kategorijo vključujejo svoje študijske kolege, profesorje, kolege iz zaposlitvenega okolja ali poznanstva, pomembna za kariero. V večini primerov takšna poznanstva ne vključujejo zaupnosti ali intimnosti, so pa pomembna v sklopu načrtovanja življenjskih poti, in to predvsem v času, ki zahteva obvladovanje raznolikih in kompleksnih situacij. Ker mladi danes ne živijo več v tesno povezanih stalnih skupnostih, temveč v bolj razpršenih, šibko spletenih mrežah, ki se nenehno spreminjajo, morajo vzdrževati raznolike vezi in pridobiti različne vrste podpore ter druženja.

Eno izmed ključnih vlog pri grajenju in vzdrževanju prijateljskih omrežij mladih, vključenih v mednarodno izmenjavo, igrajo nove tehnologije, med katerimi so še posebej popularna spletna socialna omrežja. Empirična analiza kaže, da imajo mladi, vključeni v mednarodno izmenjavo, nekoliko odklonilen odnos do spletnih socialnih omrežij, kljub temu pa jih večinoma zelo intenzivno uporabljajo. Predvsem jih uporabljajo kot sredstvo komuniciranja in v praktične namene: za dogovore, poizvedovanje, vključevanje v različne skupine. Podobne izsledke kažejo tudi sodobne raziskave na področju uporabe spletnih socialnih omrežij med mladimi, omenjene v uvodnem delu prispevka. Mladi, udeleženi v raziskavo, spretno izkoriščajo uporabne vidike novih tehnologij, jih umeščajo v svoj vsakdanjik in imajo v zvezi s svojim udejstvovanjem v spletnih omrežjih občutek, da intenzivnost uporabe lahko nadzirajo.

Vloge novih tehnologij v medosebnih odnosih ne gre jemati izključno pozitivno ali negativno, kot so implicirale nekatere predhodne raziskave (Fortunati, 2007; Lenarčič, 2007). Iz pričujoče analize je razvidno, da komuniciranje prek spleta samo po sebi ne izpodriva pomena trdnih in trajnih prijateljev, temveč jih celo

do neke mere omogoča v obliki komuniciranja na daljavo. Mobilni mladi zaradi okoliščin, v katerih trenutno živijo (individualizacija življenjskih stilov, negotovost in potreba po fleksibilnosti glede načrtovanja prihodnosti), izjemno spretno vključujejo uporabne vidike novih tehnologij v svoj svet.

Vredno je tudi ovrednotiti, ali splet predstavlja le medij, prek katerega se manifestira konstruiranje fleksibilnih in začasnih oblik odnosov, in ali bi takšne oblike odnosov v enaki meri obstajale izven spletne komunikacije. Udeleženci raziskave so večinoma mnenja, da odsotnost spletne komunikacije ne bi vplivala na trdnost in raznolikost socialnega kroga, nekateri izmed njih pa si želijo, da bi se lahko vrnil v čas, ko takšna komunikacija še ni bila mogoča.

Izkoriščanje različnih resursov, fleksibilnost in obvladovanje negotovosti so sodobne veščine, ki mladim v razmerah mobilnosti omogočajo vsaj navidezno varnost in jim na nek način zagotavljajo občutek kontinuiranega načrtovanja življenjske poti. Raziskovanje koncepta prijateljstva med mladimi v razmerah mobilnosti in vpetost novih tehnologij v njihovo življenje kaže številne elemente, ki so iz stališča sociološke obravnave vsekakor zanimivi in vredni nadaljnje obravnave. Specifična družbena skupina mobilnih mladih je ena izmed znanilcev sprememb na področju konstruiranja in ohranjanja socialnih omrežij ter gradnje socialnega kapitala pri integraciji v nova okolja.

LITERATURA

- Arnett, J. J. (2007). *Adolescence and Emerging Adulthood*. New Jersey, Pearson: Prentice Hall.
- Bauman, Z. (2002). *Tekoča moderna*. Ljubljana: *cf.
- Beck, U. (2001). *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina.
- Bourdieu, P. (2003). *Sociologija kot politika*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Buote, V., Pancer, M. S., Pratt, W. M., Adams, G., Birnie-Lefcovitch, S., Polivy, J. idr. (2007). The Importance of Friends: Friendship and Adjustment Among 1st-Year University Students. *Journal of Adolescent Research* 22(6), 665–689. Pridobljeno s <http://jar.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/cgi/reprint/22/6/665>.
- Ellison, B. N., Lampe, C. in Steinfield, C. (2009). *Social Network Sites and Society: Current Trends and Future Possibilities*. Pridobljeno s <https://www.msu.edu/~nellison/EllisonLampeSteinfeld2009.pdf>.
- Fortunati, L. (2007). Mobilnik kot četrta komunikacijska revolucija. V V. Vehovar (ur.), *Mobilne refleksije* (9–28). Ljubljana: FDV.
- Giddens, A. (2000). *Preobrazba intimnosti*. Ljubljana: *cf.
- Illouz, E. (2010). *Hladne intimnosti*. Oblikovanje čustvenega kapitalizma. Ljubljana: Založba Krtina.
- Lenarčič, B. (2007). *Koncept skupnosti v informatični družbi*. Koper: Annales.
- Lin, J., Peng, W., Kim, M., Kim, S. Y. in LaRose, R. (2011). *Social networking and adjustments among international students*. Pridobljeno s <http://nms.sagepub.com/content/early/2011/08/24/1461444811418627>.
- Luhmann, N. (2011). *Ljubezen kot strast: h kodiranju intimnosti*. Ljubljana: Krtina.
- Pahl, R. in Spencer, L. (2006). *Rethinking friendship: hidden solidarities today*. New Jersey: Princeton University Press.
- Pennington, N. (2009). *What it Means to be a (Facebook) Friend: Navigating Friendship on Social Networking Sites*. Pridobljeno s <http://www.k-state.edu/actr/2009/12/20/what-it-means-to-be-a-facebook-friend-navigating-friendship-on-social-networking-sites-natalie-pennington/default.htm>.
- Rener, T., Sedmak, M., Švab, A. in Urek, M. (2006). *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Annales.

- Tong, S. T., Van Der Heide, B. in Langwell, L. (2008). *Too Much of a Good Thing? The Relationship between Number of Friends and Interpersonal Impressions on Facebook*. Pridobljeno s <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2008.00409.x/epdf>.
- Ule, M. (2008). *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: FDV.
- Valenzuela, S., Park, N. in Kee, K. F. (2009). *Is There Social Capital in a Social Network Site? Facebook Use and College Students' Life Satisfaction, Trust, and Participation*. Pridobljeno 23. 10. 2015, s <http://www.socialcapitalgateway.org/content/paper/park-n-kee-k-f-valenzuela-s-2009-there-social-capital-social-network-site-facebook-use>.